

OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA RASM VA TASVIRIY SAN'AT DARSLARINI
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA ZAMONAVIY SAN'AT AMALIYOTI ASOSIDA
TAKOMILLASHTIRISH

Abdiramanov P.A.

Akimniyazov Z.X.

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.23532129>

Annotatsiya. Maqolada oliy ta'lim muassasalarida rasm va tasviriy san'at ta'limini raqamli texnologiyalar hamda zamonaviy san'at amaliyoti asosida takomillashtirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Vizual madaniyat yondashuvi, 21-asr san'at ta'limi tamoyillari va o'qituvchining texnologik-pedagogik-mazmuniy bilimlari (TPACK) modeli ko'rib chiqilib, ular o'zbek tasviriy san'at o'qitish metodikasi bilan bog'lanadi.

Naturadan rasm ishlashni asos sifatida saqlagan holda raqamli vositalar, tanqidiy muhokama, loyihaviy ishlar va mahalliy madaniy merosdan foydalanishni uyg'unlashtiruvchi yo'nalishlar taklif etiladi. Takliflar adabiyotlar tahliliga asoslangan bo'lib, amaliyotda sinovdan o'tkazilishi lozim.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at ta'limi, oliy ta'lim, raqamli texnologiyalar, vizual madaniyat, zamonaviy san'at, TPACK, tanqidiy muhokama.

Abstract. The article analyzes opportunities for improving drawing and fine art education in higher education institutions on the basis of digital technologies and contemporary art practice. The visual culture approach, principles of 21st-century art education, and the technological pedagogical content knowledge (TPACK) model are considered and linked to the Uzbek methodology of teaching fine art.

While keeping observational drawing as a foundation, the article proposes directions that combine digital tools, critique, project work, and local cultural heritage. The proposals are based on a review of the literature and should be tested in practice.

Key words: fine art education, higher education, digital technologies, visual culture, contemporary art, TPACK, critique.

Резюме. В статье анализируются возможности совершенствования преподавания рисунка и изобразительного искусства в высших учебных заведениях на основе цифровых технологий и современной художественной практики.

Рассматриваются подход визуальной культуры, принципы художественного образования XXI века и модель технологических, педагогических и предметных знаний учителя (TPACK), которые соотносятся с узбекской методикой преподавания изобразительного искусства. Сохраняя рисунок с натуры в качестве основы, предлагаются направления, сочетающие цифровые инструменты, критическое обсуждение, проектную работу и местное культурное наследие. Предложения основаны на анализе литературы и требуют проверки на практике.

Ключевые слова: художественное образование, высшее образование, цифровые технологии, визуальная культура, современное искусство, TPACK, критическое обсуждение.

Bugungi talaba tasvirlar oqimi ichida yashaydi: ijtimoiy tarmoqlar, reklama, kino va o'yinlar uning vizual tajribasini avvalgi avlodlarga qaraganda butunlay boshqacha shakllantiradi. Shu sababli oliy ta'lim muassasalaridagi rasm va tasviriy san'at ta'limi bir tomondan akademik an'anani, ikkinchi tomondan yangi vositalar va zamonaviy badiiy amaliyotni hisobga olishi kerak. O'zbekistonda tasviriy san'atni o'qitish metodikasi naturadan rasm ishlash, tematik kompozitsiya, dekorativ-amaliy san'at, haykaltaroshlik va san'atshunoslik asoslari kabi dars turlariga tayanadi [1, 6]. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish masalasi esa maktab amaliyoti uchun allaqachon ko'tarilgan [1].

Mazkur maqolada bu masala oliy ta'lim muassasalari nuqtai nazaridan, raqamli vositalar va zamonaviy san'at amaliyoti bilan bog'lab ko'riladi.

Birinchi nazariy yo'nalish vizual madaniyat yondashuvidir. Freedman tasviriy san'at ta'limi faqat an'anaviy «yuksak san'at»ni emas, balki kundalik hayotdagi tasvirlar, ommaviy madaniyat va texnologiyalar yaratadigan vizual muhitni ham qamrab olishi kerakligini asoslagan [3]. Bu yondashuvda talaba tasvirni yaratuvchi bo'lish bilan birga uni tanqidiy o'quvchi ham bo'ladi: reklama, media va internet tasvirlarining ma'nosi, maqsadi va ta'sirini tahlil qilishni o'rganadi. Oliy ta'lim muassasalarida bunday ko'nikma, ayniqsa, kelajakdagi san'at o'qituvchilari uchun muhim, chunki ular o'z o'quvchilarini ham shunday muhitda tarbiyalaydi.

Ikkinchi yo'nalish o'quv rejaning tuzilishi haqidagi munozaralar bilan bog'liq. Gude 21-asr san'at va madaniyat o'quv rejasi haqidagi maqolasida rang g'ildiragi, dizayn elementlari va tamoyillari kabi modernistik ro'yxatlarni o'quv rejaning yagona asosi qilib olishni tanqid qiladi va uning o'rniga «imkoniyat tamoyillari»ni taklif etadi, jumladan o'yin, o'zini shakllantirish, jamoa mavzularini o'rganish, farqlar bilan uchrashuv, atrof-muhitni diqqat bilan his etish, madaniyatni dekonstruksiya qilish va «bilmaslik» [4]. Bu g'oyalar rasm ta'limida texnik mashqlar bilan birga talabaning o'z tajribasi va jamoa mavzularini o'rganuvchi, natijasi oldindan aniq bo'lmagan topshiriqlarga ham o'rin berish zarurligini ko'rsatadi.

Kognitiv nuqtai nazardan Efland san'at ta'limini bilimni qurish va ma'noni talqin qilish jarayonlari bilan bog'lab, san'atni o'quv rejaning boshqa qismlari bilan uyg'unlashtirish imkoniyatlarini ko'rib chiqqan [2]. Bu qarashga ko'ra rasm faqat qo'l mahorati emas, balki fikrlash va ma'no yaratish vositasidir. Shu bois naturadan rasm ishlash zamonaviy amaliyot sharoitida ham o'z ahamiyatini yo'qotmaydi: u kuzatish, tahlil va vizual qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradi, bu ko'nikmalar esa raqamli vositalarda ham kerak bo'ladi.

Raqamli texnologiyalarni joriy etish masalasida Mishra va Koehler o'qituvchi bilimining TPACK modelini taklif etgan: samarali o'qitish texnologiya, pedagogika va fan mazmuni bo'yicha bilimlarning o'zaro bog'lanishini talab qiladi [5]. Demak, planshet, dasturiy ta'minot yoki proyektor mavjudligining o'zi yetarli emas; o'qituvchi vositani aniq o'quv maqsadiga qanday xizmat qildirishni bilishi kerak. Bu fikr kompyuter savodxonligi va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bo'yicha ko'nikmalarni o'qituvchi tayyorgarligining zarur qismi sifatida ko'rsatgan mahalliy tadqiqotlarga mos keladi [1].

Ko'rib chiqilgan nazariy qarashlar asosida oliy ta'lim muassasalarida rasm ta'limini takomillashtirishning quyidagi yo'nalishlarini taklif etish mumkin.

Birinchidan, naturadan rasm ishlash asos bo'lib qoladi, lekin uning bir qismi raqamli eskiz (grafik planshet, dasturlar) bilan uyg'unlashtiriladi, shunda talaba qo'l bilan va raqamli chizish o'rtasidagi farqni o'z tajribasida his etadi. Ikkinchidan, vizual madaniyatni tahlil qilish moduli kiritiladi: reklama, media va ijtimoiy tarmoq tasvirlarini tanqidiy o'qish topshiriqlari beriladi. Uchinchidan, loyihaviy ishlar mahalliy mavzularga, masalan Qoraqalpoq naqshlari va kashtachiligiga tayanadi va ularni zamonaviy vositalarda qayta talqin qilishni o'z ichiga oladi.

To'rtinchidan, tanqidiy muhokama muntazam amaliyotga aylanadi; Hetland va hamkasblari studiya mashg'ulotlarining tipik tuzilmalaridan biri sifatida aynan shunday muhokamani ajratib ko'rsatgan [7]. Beshinchidan, baholashda portfolio va talabaning ish jarayoni haqidagi fikrlari hisobga olinadi. Oltinchidan, o'qituvchilar uchun TPACK mantig'iga asoslangan malaka oshirish kurslari tashkil etiladi [5].

Shu bilan birga, xavf va cheklovlarni ham e'tiborga olish lozim. Raqamli vositalar qo'lda chizish ko'nikmasini siqib chiqarmasligi kerak, aks holda talaba vositaga bog'lanib qoladi. Universitetlar texnik jihozlanishi bo'yicha farq qiladi, bu esa talabalar uchun teng bo'lmagan sharoit yaratishi mumkin. Internetdan olinadigan tasvirlardan foydalanishda mualliflik huquqi va axloqiy masalalar paydo bo'ladi, ularni ham o'quv jarayonida muhokama qilish zarur. Nihoyat, noan'anaviy va raqamli ishlarni baholash uchun aniq mezonlar ishlab chiqilishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, raqamli texnologiyalar va zamonaviy san'at amaliyoti oliy ta'lim muassasalarida rasm ta'limini bekor qilmaydi, balki uning imkoniyatlarini kengaytiradi. Eng muhim shart shundaki, yangi vositalar aniq pedagogik maqsadga xizmat qilishi, naturadan rasm ishlash esa ko'rish va fikrlash asosi sifatida saqlanishi kerak. Maqolada keltirilgan yo'nalishlar adabiyotlar tahliliga asoslangan va universitet amaliyotida sinov kurslari orqali tekshirilishi lozim.

Adabiyotlar:

1. A'zamjonov A., Charos M. Tasviriy san'at darslarini tashkil etishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish usullari // *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 2022. Vol. 2, Issue 10/2. P. 84–88.
2. Efland A.D. *Art and Cognition: Integrating the Visual Arts in the Curriculum*. New York: Teachers College Press, 2002.
3. Freedman K. *Teaching Visual Culture: Curriculum, Aesthetics, and the Social Life of Art*. New York: Teachers College Press, 2003.
4. Gude O. Principles of possibility: Considerations for a 21st-century art & culture curriculum // *Art Education*. 2007. Vol. 60, No. 1. P. 6–17.
5. Mishra P., Koehler M.J. Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge // *Teachers College Record*. 2006. Vol. 108, No. 6. P. 1017–1054.
6. Xasanov R. *Maktabda tasviriy san'atni o'qitish metodikasi*. Toshkent: Fan, 2004.
7. Hetland L., Winner E., Veenema S., Sheridan K.M. *Studio Thinking 2: The Real Benefits of Visual Arts Education*. 2nd ed. New York: Teachers College Press, 2013.